

Dit artikel bevat het eerste deel van de tekst van het gastcollege dat Prof. Dr. F. Van Isacker hield voor de studenten van het Departement Communicatiewetenschappen van de K.U.L. op 14 maart 1973. Deze tekst werd voorheen reeds gepubliceerd in het Liber Amicorum René Victor : «Recht in Beweging», dl. II, blz. 1251-1269. De redactie dankt de auteur voor de bereidwilligheid waarmee hij deze overname toestond.

van een statuut van de pers naar een statuut van de journalist

1 De juridische gegevens van het probleem

Pers en omroep hebben zich ontwikkeld tot bedrijven

1. Toen het fenomeen krant in onze maatschappij zijn intrede deed, werd meteen de journalist geboren. De journalist uit die eerste tijden, zo men wil de oerjournalist, kan evenwel geen vergelijking doorstaan met zijn collega's van vandaag. De krant uit de eerste tijden was meestal een eenmanszaak en de journalist die zich ermee vereenzelvigde een soort deus ex machina, die overal verscheen waar het nodig was en die alles deed, die achtereenvolgens optrad als speurder naar nieuws, als schrijver van dagbladartikelen, faits divers en feuilletons, als redactiesecretaris, letterzetter en drukker, die er ten slotte niet voor terugschrok erop uit te trekken, om op de koop toe zijn eigen maakfels aan de man te brengen. Daarbij werd hij dan ten hoogste geholpen door een paar knechtjes, nauwelijks de school ontgroeid, die wat knoeiden met inkt en papier, hem hielpen bij het schoonmaken van zijn kantooratelier, en na het verschijnen de straat werden opgestuurd om de kranten te verkopen. Zoals een romancier een boek schrijft, zo schreven die

eerste journalisten hun krantjes vol en vervulden bovendien nog persoonlijk de rol van drukker, uitgever, personeelschef en handelsdirecteur. Net zoals de ambachtslieden, de landbouwers en de beoefenaars van de meeste beroepen kenden zij niet de minste onderworpenheid aan een werkgever. Het industrieel proces in de maatschappij was toen wel al begonnen, maar het raakte evenwel die eerste kranten uit de oertijd van de journalistiek niet. De enige overheid aan wie zij mogelijk rekenschap konden verschuldigd zijn, was die van de staat die geleidelijk aan hun activiteit en groeiende invloed door min of meer liberale perswetten onder controle trachtte te houden.

Die tijd is lang voorbij: zelfs een lokale krant, zoals 'Het Belang van Limburg' is heden ten dage allicht uitgegroeid tot een honderdkoppig bedrijf. Wie thans medewerkt in de hoedanigheid van journalist aan een der diverse organen van pers en omroep, is niet alleen rekenschap verschuldigd aan de overheid in de staat, maar ook, zoals de niet-journalisten, aan de overheid van het eigen bedrijf. De relatie van de journalist tot de overheid in de staat is er een van publiekrechtelijke

aard; zij wordt beheerst door de grondwet en de perswetten, door het *statuut van de pers*. De relatie tot de eigen overheid is er een van privaatrechtelijke aard; zij wordt beheerst, althans in primaire orde, door de contractuele verhoudingen tussen de journalist en zijn werkgever, waarbij echter, zoals hierna zal worden uitgelegd, het grondwettelijk statuut van de pers niet kan worden over het hoofd gezien. Deze privaatrechtelijke verhouding tussen de journalist en zijn werkgever, gedomineerd door het grondwettelijk statuut van de pers, zouden wij kunnen noemen het *statuut van de journalist*.

De diverse rechtsverhoudingen tussen de journalist en de nieuwsmedia

2. De privaatrechtelijke verhouding tussen de journalist en zijn werkgever vertoont niet altijd dezelfde juridische figuur. Ruw geschetst kan men zowat overal en in elk geval in België drie categorieën van journalisten onderscheiden.
- Er zijn vooreerst wat wij zouden kunnen noemen de *beroepsjournalisten in de geschreven pers*. Dit zijn de journalisten, die

zoniet hun enig, dan in elk geval hun hoofdberoep bij een bepaalde krant uitoefenen en daaraan vast verbonden zijn. Die krant heeft meestal het juridisch statuut van een handelsvennootschap. Op het sociaalrechtelijk vlak wordt die vennootschap beschouwd als werkgever en is de journalist een werknemer. De verhouding tussen beiden wordt geregeld door het bediendencontract, waarvan de normen voor het leeuwedeel vastliggen in de wet.

- Er zijn vervolgens wat wij zouden kunnen noemen de *beroepsjournalisten van radio en televisie*. In België zijn dat dan de journalisten die op een vaste wijze aan de BRT-RTB verbonden zijn. Aan deze instituten heeft de wetgever inderdaad het monopolie verleend van radio- en televisieuitzending. Door de wet van 18 mei 1960 worden deze instituten bovendien verheven tot openbare instellingen met rechtspersoonlijkheid, die als de werkgevers optreden van de journalisten van de BRT. Deze zijn dus openbare ambtenaren sui generis. Hun verhouding tot hun werkgever wordt geregeld door het 'Statuut van het administratief, cultureel en technisch personeel van de BRT'.

- Er zijn tenslotte wat wij kunnen noemen de *Freelance-journalisten*, zowel bij de geschreven pers als bij de BRT. Zij zijn niet vast verbonden aan een bepaalde krant of aan de BRT. Hun sociaalrechtelijk statuut wordt dus niet beheerst, noch door het bediendencontract enerzijds, noch door het statuut van het BRT-personeel anderzijds. Hun relatie met degene voor wie zij werken, dus een bepaald persorgaan of de BRT, wordt geregeld door speciale geschreven, zoniet stilzwijgende overeenkomsten. Deze kunnen zeer divers van aard zijn maar worden niettemin alle beheerst door de rechtsregelen die men in de rechtsleer samenvat onder de benaming 'huur van diensten'.

Volledigheidshalve dient te worden vermeld, dat de term *journalist*, zowel voor de beroepsjournalisten van de geschreven pers en de BRT als de *Freelance-journalisten*, in de extensieve betekenis van het woord dient te worden begrepen, en dus betrekking heeft niet alleen op de journalisten van het geschreven of het gesproken woord, maar ook op die van het beeld, met andere woorden op de fotografen en de cineasten, die hun bedrijvigheid uitoefenen in het kader van een nieuwsmedium. Het is al dadelijk duidelijk dat elk der drie categorieën van journalisten die hierboven werden geschetst, in de uitoefening van hun beroep rekenschap en ook een zekere obediëntie aan hun werkgevers

verschuldigd zijn. De beroepsjournalisten door de verplichtingen die hun worden opgelegd door het bediendencontract of het statuut van het BRT-personeel; de *freelance-journalisten* door de overeenkomst die zij uitdrukkelijk of stilzwijgend hebben onderschreven. Hoever precies deze obediëntie strekt, mag en kan strekken, zonder het door de grondwet beheerste statuut van de pers te storen is nu net wat het statuut van de *journalist* moet of zou moeten regelen en ook wat hierna zal worden onderzocht.

De juridische situatie van de beroepsjournalist in de geschreven pers

3. Lang heeft men gepoogd, en poogt men af en toe nog, het beroep van *journalist* in de geschreven pers uniform, dus zowel dat van beroepsjournalist als van *freelance-journalist*, als een *vrij beroep* te bestempelen. Men vindt daarvan sporen onder meer in de moties en verslagen van 'Het VIIIe Nationaal Congres van de Belgische Pers' dat op 14 augustus 1921 te Namen bijeenkwam, maar voornamelijk in de *Annalen van de Senaat*, naar aanleiding van de bespreking van de wet van 17 augustus 1922 op het bediendencontract (zie J. Demarteau en L. Duwaerts, *Rechten en Plichten van de Journalist*, Brussel, z.d., pp. 196-202). Daar werd door senator Lekeu - het is nuttig te onderstrepen dat hij tevens *journalist* was - een vurig pleidooi gehouden opdat de *journalisten* 'niet zouden mogen beschouwd worden als bedienden, zonder nadeel voor de stabiliteitswaarborgen van hun beroep'. Hoe ze dan wel moesten worden gekwalificeerd legt de heer Lekeu niet uit. Een lid van de regering, de heer Franck, Minister van Koloniën, viel dit verzoek van de heer Lekeu warm bij en bestempelde zijnerzijds de *journalisten* als beoefenaars van een *vrij beroep*, zonder dat zij evenwel de sociale voordelen en de veiligheid zouden verliezen, hun toegekend door de wet op het bediendencontract. Omwille van hun vaagheid en zelfs hun *contradictio in terminis* hebben deze verklaringen nooit veel invloed uitgeoefend, noch op de *jurisprudentie* noch op de *rechtsleer*, waar men de *beroepsjournalisten* van de geschreven pers is blijven beschouwen als loontrekende werknemers, als bedienden in tegenstelling tot arbeiders. Hoe zou het ook anders kunnen, de beoefenaars van een *vrij beroep* worden op het vlak van het sociaal recht immers gekwalificeerd als zelfstandigen of met andere woorden als

personen die hun eigen werkgever zijn. Men kan dit laatste mogelijk van de *freelance-journalisten* zeggen, maar in geen geval van de *beroepsjournalisten*. Juridisch gesproken ligt het verschil tussen de *beroepsjournalist* en de *freelance-journalist* hier, dat de *beroepsjournalist* zijn werk levert in *dienstverband (contrat d'emploi)*, daar waar de *freelance-journalist* zijn werk levert in een verband van *huur van diensten (louage d'industrie)*. Het meest essentiële onderscheid tussen beide contracten is volgens De Page het al of niet aanwezig zijn van een '*lien de subordination*' een staat van onderhorigheid, vooral dan in verband met het al dan niet beschikken over zijn tijd, de tijd namelijk waarin men het werk (voor *journalisten* dus hun geschriften, foto's of films) dat moet geleverd worden zal presteren (zie H. De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, 10 dln, Brussel (Bruylant) 1944-1947, dl. 4, nrs. 842-847).

Juridisch gesproken is het duidelijk, dat de *beroepsjournalist* van de geschreven pers een werknemer is. Zijn status omschrijven als een *vrij beroep* houdt dus een *contradictio in terminis* in, iets waarvan men zich best onthoudt. Zijn juridisch statuut wordt dus op het *privaatrechtelijk* vlak bepaald door de wetgeving op het bediendencontract. Wil dit nu zeggen dat ook zijn specifieke bedrijvigheid als *journalist*, met name het schrijven van artikelen, bepaald wordt door een volstrekte onderworpenheid aan zijn werkgever, met andere woorden aan de directie die de handelsvennootschap vertegenwoordigt, die de eigenares is van de betrokken krant? Helemaal niet, vermits ongetwijfeld ook het *publiekrechtelijk* statuut van de pers zijn invloed doet gelden op het *privaatrechtelijk* statuut van de *journalist*.

Art. 18 van de grondwet bepaalt uitdrukkelijk, dat wanneer de schrijver van een geschrift bekend is en zijn woonplaats heeft in België, noch de uitgever, noch de drukker, noch de verspreider van deze geschriften kan vervolgd worden met betrekking tot het plegen van eventuele *persdelicten*. Dit wil dus zeggen dat in laatste instantie de *journalist* als auteur van zijn artikelen persoonlijk en alleen verantwoordelijk is tegenover de enige *publiekrechtelijke* overheid aan wie hij rekenschap kan verschuldigd zijn, namelijk de rechterlijke macht. Qui veut la fin, veut les moyens. Het ware onzinnig in die omstandigheden vol te houden, dat de directeur van een dagblad, die, mits de *journalist* bekend is, geen enkele strafrechtelijke verantwoordelijkheid draagt, voor de

artikelen die door de journalist worden geschreven, aan deze laatste zijn gezag zou kunnen opdringen in verband met wat al dan niet moet of mag worden geschreven. Wie de uitsluitende strafrechtelijke verantwoordelijkheid wordt opgelegd van de daden die hij pleegt, moet uiteraard ook volkomen soeverein zijn bij het stellen van die daden. Wanneer dus de journalist in de uitvoering van zijn werknemersovereenkomst overgaat tot de uitoefening van zijn specifiek beroep, dit is het schrijven van artikelen, moet hij soeverein kunnen handelen, wat in principe elke obediëntie aan zijn werkgever uitsluit. Verder zal worden aangetoond dat dit principe in zeer aanzienlijke mate zal worden afgezwakt door andere juridische en feitelijke invloeden.

Voorlopig was het alleen van belang dit principe duidelijk voorop te stellen, hetgeen ons toelaat te besluiten, dat de algemene onderworpenheid van de werknemer aan de werkgever weliswaar van toepassing blijft op de journalist, behalve precies op één punt, het belangrijkste, het schrijven zelf der artikelen die hem worden opgedragen. Met andere woorden, de werkgever kan hem opleggen waar, wanneer en in welke sector hij in het bedrijf zal werken, wat hij te produceren heeft, wanneer hij zijn vakantie moet nemen enz..., maar als de journalist eenmaal aan het schrijven gaat, handelt hij in principe volkomen vrij.

In het bedrijfsleven is dit verschijnsel trouwens helemaal niet exclusief aan het perswezen verbonden. Meer en meer zien wij in onze samenleving hoe geneesheren als werknemer aan een bedrijf worden verbonden. Ook zij zijn bij de uitoefening van hun specifieke geneeskundige taak persoonlijk en alleen verantwoordelijk voor de mogelijke strafrechtelijke gevolgen van hun daden. Het is dan ook billijk en evident, en niemand betwist het, dat zij bij de uitoefening van hun geneeskunde niet langer handelen onder het gezag van hun werkgever. De medische ethica kan immers niet dulden, dat de bedrijfsgeneesheer tot ziekte of gezondheid zou concluderen op instructie van zijn patroon. Het algemeen gezag van deze laatste in het kader van de werknemersovereenkomst houdt dan op daar waar de specifieke geneeskundige taak van de geneesheer begint. Mutatis mutandis geldt dit ook voor de bedrijfsjurist, de ingenieur en alle andere wetenschapsmensen die in een bedrijf worden ingeschakeld precies om de bedrijfsleiding informatie te verschaffen over het domein van hun specifieke kennis. De bedrijfsleiding oefent weliswaar

haar gezag uit over de organisatie van hun activiteit (de taakverdeling, de richting waarin en de intensiteit waarmee de opzoeken worden verricht enz...), maar kan uiteraard het resultaat der opzoekingen niet bepalen.

In wat hij schrijft moet de journalist in principe volkomen vrij worden gelaten. Dit principe wordt niettemin afgezwakt door twee reële invloeden: de ene van feitelijke, de andere van juridische aard.

De eerste en de belangrijkste afzwakking van het beginsel der vrijheid van de journalist is van feitelijke aard, maar brengt niettemin juridische gevolgen met zich mede. De journalist is, in tegenstelling tot de gewone publicist, geen alleen-schrijvend wezen. Zijn geschriften staan niet alleen, maar nemen hun plaats in naast vele andere, die alle samen toch weer een geheel vormen: het dagblad, de krant, de revue of hoe men het ook noemen mag; in elk geval een welbepaald persorgaan dat niet alleen op materiële wijze, als een soort brochure, een eenheid vormt, maar dat ook op het morele, op het intellectuele vlak tegenover de buitenwereld een homogene individualiteit vertoont. Met andere woorden, een dagblad is zo maar geen lukrake verzameling van artikelen, maar wel een medium, dat in hoofdzaak informatie verstrekt volgens een bepaalde stijl en vanuit een bepaalde intellectuele en ook zeer dikwijls maatschappelijke optiek. Deze informatie is slechts uitzonderlijk het resultaat (zoals dit in de regel wel het geval is met bijv. wetenschappelijke tijdschriften) van een uiteenlopende, toevallig naast elkaar geplaatste en vandaar mogelijk ook contradictorische optiek. Dit kan gebeuren in een rubriek van 'vrije standpunten', maar in de regel is de informatie, die door een krant wordt verstrekt, het resultaat van een organisch beleid, van wat men noemt een redactie.

Dus verre van alleen maar een entiteit te zijn van samengebonden papier, vertoont de krant ook een eenheid op het redactionele vlak, waaraan de journalist zich moet onderwerpen. In de praktijk wil dit zeggen, vooreerst dat de journalist zich moet houden aan de hem door het redactioneel beleid toegewezen rubriek; vervolgens, dat de journalist zijn stijl moet aanpassen aan, en zijn maatschappelijke zoniet intellectuele optiek moet inschakelen in diegene die werd vastgelegd door het redactioneel beleid van het dagblad.

Een artikel, waarin de vrije liefde en wat men thans groepssex noemt worden gepropageerd, hoort nu eenmaal niet thuis in de 'Osservatore Romano'; een ander,

geschreven ter verheerlijking van het Marxisme-Leninisme, het Trotskysme of het Maoïsme, verwacht men niet op de bladzijden van 'La Libre Belgique'. Uiteraard wordt dergelijke redactionele visie, dergelijk redactioneel beleid enkel bereikt door een redactionele controle. Deze laatste wordt uitgeoefend door de redactionele staf, de redactionele hiërarchie, die loopt van de diverse journalisten over de redacteurs en de redactiesecretaris tot de hoofdredacteur, voor zover de directeur van de krant, de bedrijfsleider dus, zich niet aan de spits van deze organigram heeft opgedrongen. Op de ethische en deontologische waarde van een dergelijke situatie komen wij later nog terug. Deze toedracht van zaken, dit redactioneel beleid heeft in elk geval tot gevolg, dat vele en in elk geval de belangrijkste artikelen, alhoewel uiteindelijk door één enkel journalist geschreven, toch dikwijls door de hele redactie werden overwogen en besproken en achteraf ook nagelezen, herkauwd en verbeterd. Het resultaat van een dergelijke procedure is dikwijls een naamloos artikel, waar de gehele redactie in elk geval achter staat en er ook dikwijls openlijk voor uitkomt door het stuk zonder meer met 'de redactie' te ondertekenen. Gaat het om minder belangrijke artikelen, dan gebeurt het in de praktijk toch vaak dat ze door de redactionele hiërarchie worden nagelezen en eventueel hier of daar aangevuld of gewijzigd. Dit alles brengt voor een groot deel van de krant niet alleen een zekere anonimiteit mee, maar tevens een bepaalde situatie van collaboratie. Het spreekt vanzelf dat in die omstandigheden de materiële schrijver van het stuk niet meer alléén strafrechtelijk verantwoordelijk kan worden geacht voor de geschriften, die uiteindelijk weliswaar uit zijn pen vloeiden. Zijn alle redactieleden bekend en erkennen zij samen het auteurschap van het artikel, dan zijn zij in principe ook samen en solidair verantwoordelijk voor de strafrechter. In dergelijke gevallen echter wordt het artikel niet alleen in de regel anoniem gepubliceerd, maar blijven de auteurs ook meestal onbekend. Dan gebeurt wat de grondwet voorziet in art. 18: de verantwoordelijkheid wordt opgeschoven naar de uitgever, dit wil zeggen in dit geval de directeur van de krant. Het spreekt dan vanzelf uit deze feitelijke toedracht van zaken, waardoor de medeverantwoordelijkheid van de directeur op strafrechtelijk gebied in het gedrang komt, dat hij ook zijn toezicht op wat de journalist in de krant wil publiceren in dezelfde mate opeist.

acco

De activiteiten van Acco zijn gebundeld in 3 afdelingen :

VERKOOPAFDELING

Omvat :

- **Boekhandel *** (vooral gespecialiseerd in wetenschappelijke boeken)
- **Cursusdienst *** (verkoopt de eigen uitgaven)
* = ook postorderverkoop
- **Papierhandel** (allerhande papierwaren, schrijf- en tekengerief, klas-seermateriaal en bureelartikelen)

Verder verkoopt Acco ook : schrijf- en rekenmachines, boekenrekken, bureaulampen, labojassen, boekentassen, fonoplaten, enz. Ook alles voor stencil- en kantooroffsetdruk, produkten voor fotokopie en reproductiefotografie.

→ **Tiensestraat 134-136, 3000 Leuven**

AFDELING UITGEVERIJ

Gespecialiseerd in wetenschappelijke publikaties voor studenten en afgestudeerden van het hoger onderwijs : cursussen, boeken (handboeken en 'documentaire' uitgaven) en brochures (met informatie over actuele onderwerpen) - op wetenschapsdomeinen.

→ **Tiensestraat 134-136, 3000 Leuven**

AFDELING DRUKKERIJ

Drukt proefschriften, rapporten, boeken, brochures, tijdschriften, administratief drukwerk, affiches, geografische kaarten, enz.

De Acco-drukkerij beschikt daartoe over een ruim gamma van machines en over gespecialiseerd personeel.

→ **Brusselsestraat 118 A, 3000 Leuven**

Telefoon : 016/264.26 (alle afdelingen)

academische coöperatief s.v.

Maatschappelijke zetel : Brusselsestraat 118 A, 3000 Leuven

Een tweede argument, van zuiver juridische oorsprong ditmaal, is eveneens van aard om de principiële soevereiniteit van de journalist af te zwakken. Indien het zo is, dat de schrijver in de eerste plaats en dan exclusief verantwoordelijk is voor de mogelijke strafrechtelijke gevolgen van zijn daad, dan staat het eveneens vast dat voor de burgerlijke gevolgen de verantwoordelijkheid in de eerste plaats wordt opgenomen door de werkgever van de journalist, dus de maatschappij die eigenares is van de krant. Ook uit deze toedracht van zaken put de directeur van de krant een argument om toezicht uit te oefenen op wat de journalist in zijn dagblad publiceert.

De juridische situatie van de BRT-journalist

4. De juridische situatie van de BRT-journalist is, op enkele te verwaarlozen verschillen na, nagenoeg dezelfde als die van de beroepsjournalist uit de geschreven pers. Op het zuiver sociaal-rechtelijke vlak wordt de wet op het bediendencontract vervangen door het administratiefrechtelijke 'Statuut van het administratief, cultureel en technisch personeel van de BRT'. De BRT-journalist is dus een werknemer met het statuut van een ambtenaar. De BRT als openbare instelling met aparte rechtspersoonlijkheid is zijn werkgever. Mutatis mutandis geldt dus ook hier dezelfde algemene onderworpenheid van werknemer aan werkgever.

Weliswaar werd door art. 18 van de grondwet de fameuze cascade-verantwoordelijkheid auteur-uitgever-drukker-verspreider niet toepasselijk gemaakt op de omroepers ; niemand zal evenwel ernstig kunnen betwisten dat deze grondwettelijke richtlijnen (in 1831 was er spraak van radio noch televisie) ten minste een analoge toepassing inhouden op de autonomie van de BRT-journalist. Trouwens ook volgens de algemene beginselen van het strafrecht geldt de regel, dat uiteindelijk alleen de auteur van een bepaalde tekst, of deze nu wordt verspreid via de drukpers of de omroep, verantwoordelijk is voor de eventuele strafrechtelijke gevolgen. Ook hier geldt dus de regel, dat wie in de eerste plaats instaat voor de strafrechtelijke gevolgen van een bepaalde daad, deze daad uiteraard in volle autonomie moet kunnen stellen, althans in principe.

Dezelfde invloeden, die dit beginsel hebben afgezwakt op het domein van de geschreven pers, zullen het ook afzwakken

in het speciale geval van de BRT. Is de journalist van de geschreven pers geen alleen-schrijvend wezen, dan is de omroepjournalist dat evenmin: de teksten, klanken of beelden die hij doorzendt, staan niet alleen, maar nemen hun plaats in naast vele andere, om zich uiteindelijk tegenover de buitenwereld als een coherent geheel te manifesteren: de omroep. Ook de omroep is geen lukrake verzameling van rubrieken, maar wel een medium, dat naast informatie een zeer complexe communicatie verstrekt. Nu is het wel zo, dat in tegenstelling tot de dagbladen, de omroep zich niet kan beperken tot één welbepaalde stijl of één welbepaalde intellectuele of maatschappelijke optiek.

Daarvoor is het publiek dat hij moet bereiken te groot en vandaar ook te divers samengesteld. Dit belet echter niet, dat uiteindelijk de gehele omroep wordt beheerst (moet beheerst worden indien hij zijn doel wil bereiken) door één organisch beleid. In dit beleid neemt de informatie haar eigen plaats in en haar eigen structuur, die van haar kant wordt gedomineerd door dezelfde beginselen als de geschreven pers. De informatie, die binnen de gehele communicatie-organisatie door de omroep wordt verstrekt, is op haar beurt het resultaat van een organisch beleid, van wat ook hier een redactie kan worden genoemd. Binnen het verengde kader van deze redactie gelden opnieuw dezelfde organische regels als in de geschreven pers: uniteit van stijl en van maatschappelijke zonet intellectuele optiek. In tegenstelling tot de geschreven pers, waar al deze kenmerken groeiden uit een vrijgekomen traditie, wordt althans de maatschappelijke optiek van het informatiebeleid van de BRT, met name de politieke en wereldbeschouwelijke 'neutraliteit' gedetermineerd door de wet, en worden alleen nog de stijl en de intellectuele standing overgelaten aan het beleid en de traditie van de redactie. Ook de BRT-journalist wordt dus in zijn vrijheid geconditioneerd door het redactioneel beleid: hij zal zich moeten houden aan de hem toegewezen rubriek, zich moeten aanpassen aan de stijl en de intellectuele standing, zich inschakelen in de maatschappelijke optiek van het huis.

Zoals in de geschreven pers leidt ook hier deze toedracht van zaken tot een zekere solidariteit van de gehele redactionele hiërarchie ten opzichte van de uitgezonden teksten en beelden. In vele gevallen zal niet alleen de voorlezende journalist, de fotograaf of de cineast achter de uitzending staan, maar wel de gehele

hiërarchie die ze heeft doorgenomen, overwogen en goedgekeurd, gewijzigd, gecensureerd of aangevuld. De naamtekening wordt collectief en vandaar wordt ook de eventuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid solidair. Alhoewel zij in de BRT andere namen draagt, loopt deze hiërarchie ook hier van de journalist, over de redacteurs en de redactiesecretaris, tot de hoofdredacteur, om uiteindelijk te belanden bij de directeur-generaal. Of deze laatste inmenging een goed of een kwaad is, laten wij voorlopig in het midden. Eén zaak lijkt ons duidelijk: vermits hij hiërarchisch medeverantwoordelijk kan worden gesteld, kan men hem moeilijk een medetoezicht ontzeggen.

Tenslotte gelden ook voor de BRT de algemene rechtsregelen der burgerlijke aansprakelijkheid. Is de BRT-journalist in de eerste plaats verantwoordelijk voor de strafrechtelijke gevolgen van zijn uitzending, de BRT als rechtspersoon en werkgever van de journalist draagt in de eerste plaats het volle gewicht der burgerlijke aansprakelijkheid. Ook op grond van deze juridische situatie put de directeur-generaal een argument om toezicht uit te oefenen op de teksten en de beelden die worden uitgezonden.

De juridische situatie van de freelance-journalist

5. Onder freelance-journalist worden in deze context verstaan, die personen, die hun medewerking verlenen aan pers en/of omroep, zonder dat zij door een vast verband van werknemer aan deze bedrijven verbonden zijn, maar die integendeel bij één of meer van deze bedrijven werken en hun prestaties leveren als losse medewerkers, hetzij van hun journalistieke arbeid een hoofd- zonet enig beroep hebben gemaakt, hetzij zij naast deze journalistieke activiteit een ander beroep uitoefenen, dat als hun hoofdberoep moet worden beschouwd.

Op het sociale vlak onderscheidt zich de activiteit van de freelance-journalisten van die van de beroeps- of BRT-journalist, doordat zij niet is onderworpen noch aan het bediendencontract noch aan het statuut van ambtenaar; integendeel oefenen zij hun journalistieke activiteiten uit als een *vrij beroep*. Aan de bedrijven waarvoor zij werken, leveren zij als het ware stukwerk: hoe en wanneer zij dit werk leveren heeft geen belang ter zake en valt niet onder de controle van het betrokken bedrijf; het komt er alleen op aan, dat het wordt geleverd, dat het wordt

geleverd binnen de gestelde tijd en dat het beantwoordt aan de gestelde eisen. De contracten, geschreven of stilzwijgend, die hen met de bedrijven verbinden, kunnen zeer uiteenlopend van aard zijn; zij worden evenwel alle gedomineerd door een gemeenschappelijk kenmerk: het zijn alle contracten die worden beheerst door de rechtsregels van de *huur van diensten*. Juridisch gesproken vertonen hun prestaties dus gelijke kenmerken met diegene die worden geleverd door de geneesheer aan zijn patiënt, de advocaat aan zijn cliënt, de architect of de aannemer aan zijn bouwheer: allemaal lieden die, volkomen vrij in hun doen en laten, zich enkel hebben verbonden een bepaalde prestatie, een bepaald resultaat te leveren volgens de regels van een zekere kunst.

Nu is het wel zo, dat de *huur van diensten* door geen enkele organische wet wordt geregeld. Door het burgerlijke wetboek worden slechts twee specifieke soorten besproken, namelijk het *vervoercontract* en de *bestekken en aannemingen*. Daaruit mag men, onder meer volgens De Page, niet afleiden, dat de huur van diensten in globo genomen aan geen algemeen geldende regelen zou kunnen worden onderworpen. Integendeel meent hij voor deze regelen drie bronnen te kunnen aanwijzen: vooreerst en vanzelfsprekend de regelen die hun basis vinden in de algemene beginselen van het recht en die in casu worden beheerst door het verbintenissenrecht; vervolgens, de regelen die worden ontleend aan deze der bestekken en aannemingen, beschreven in de art. 1787 tot 1799 van het Burgerlijk Wetboek; tenslotte, de regelen, die worden opgedrongen door de gebruiken, in casu dus de gewoonten, die heersen in de wereld van pers en omroep.

Volledigheidshalve en om de onafhankelijke maar ook enigszins precaire positie van de freelance-journalist te onderstrepen, is het wellicht niet zonder belang enkele der voornaamste kenmerken aan te stippen, die door het Burgerlijk Wetboek worden toegeschreven aan de bestekken en aannemingen en die volgens De Page ook van toepassing zijn op de huur van diensten in het algemeen. Deze contracten worden in principe (tenzij tegenbeding) aangegaan *intuitu personae*, de persoon dus die zich verbonden heeft een bepaalde prestatie te leveren, wat wil zeggen dat de schuldenaar persoonlijk zijn prestatie moet leveren en de zorg ervan niet mag overdragen op een ander. Eén der belangrijke gevolgen van deze regel is wel, dat dergelijke overeenkom-

sten steeds worden ontbonden door de dood van de schuldenaar. Een andere belangrijke regel, eigen aan alle huur van diensten, is, dat deze overeenkomsten ook te allen tijde, met eventuele schadeloosstelling, unilateraal door de besteller kunnen worden verbroken. Ook van dit principe kan echter door een tegenbeding worden afgeweken.

(Zie over dit alles H. De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, 10 dln, Brussel (Bruylant) 1944-47, dl. 4, nrs. 856-860 bis; Frans van Isacker, *De exploitatie-rechten van de auteur*, Brussel (Larcier), 1963, nrs. 128-141).

Op het louter journalistieke vlak, en meer bepaald met het oog op een statuut van de journalist, levert deze positie van de freelance-journalist ten opzichte van de beroeps- of BRT-journalist evenwel geen grondige verschillen. Ook zijn positie wordt in de eerste plaats beheerst door de grondwettelijke en strafrechtelijke regel, dat hij in principe in laatste instantie alleen verantwoordelijk is voor de eventuele strafrechtelijke gevolgen van zijn teksten, foto's of filmbeelden. Dit pleit dus voor zijn soevereine beschikking bij de uitoefening van zijn specifiek journalistieke taak. Nu is het wel zo, dat de autonomie van de freelance-journalist weinig of niet wordt afgezwakt door het feit, dat zijn medewerking aan de krant of de omroep geschiedt langs het kanaal der redactionele hiërarchie. Inderdaad wordt de medewerking van de freelance-journalist door de band slechts gedivulgeerd door de krant of de omroep onder zijn uitdrukkelijke naamtekening; bovendien wordt zij in de praktijk zelden of nooit onderworpen aan een redactionele inmenging of zelfs censuur. De strafrechtelijke medeverantwoordelijkheid van de redactionele hiërarchie en de directie komt dus niet in het gedrang. Anderzijds blijft de burgerlijke verantwoordelijkheid ten volle op het bedrijf wegen, met het onvermijdelijk gevolg van een eventueel veto vanwege de directie, wat ook voor de freelance-journalist een duidelijke vermindering inhoudt van de autonomie bij de uitoefening van zijn specifieke journalistieke bedrijvigheid.

Daarbij komt dat ook de freelance-journalist zijn journalistieke activiteit inbrengt in een bepaalde krant, bij een bepaalde omroep. Met andere woorden, dat hij evenmin optreedt als een alleenstaand wezen; dat ook zijn prestatie zal plaatsnemen naast vele andere prestaties, waarvan het resultaat in de krant of het programma van de omroep, dit wil zeggen, in een

coherent geheel, wordt tot stand gebracht door een bepaald redactioneel beleid, met een eigen wezen, een eigen stijl, een eigen intellectuele zoniet maatschappelijke optiek. Wel staat hij veel vrijer tegenover dit beleid, omdat hij niet tot het huis behoort, niet is onderworpen aan de strakke binding werkgever-werknemer. Deze wordt echter vervangen door de contractuele banden der huur van diensten, zo men wil door de relatie huurgever-huurnemer. Ook hij ontsnapt niet aan de druk van een zekere hiërarchie, die erover waken zal dat zijn medewerking geïntegreerd wordt en blijft in het algemeen beleid van het medium en in de stijl en

intellectuele, zoniet maatschappelijke optiek, die dit medium zich eigen heeft gemaakt. Deze toedracht van zaken is inherent aan pers en omroep, omdat het behoort tot één der meest fundamentele kenmerken van deze massa-media, namelijk de organisatie van het louter technisch verspreiden van de communicatiematerie (dat doet bijv. een gewoon uitgever) uit te breiden tot de gecommuniceerde materie zelf en aldus ook organisch tot stand gebrachte communicatiematerie te verspreiden.

F. VAN ISACKER
(vervolgt)

(ADVERTENTIE)

**HET
NIEUWSBLAD**

N.V. DE STANDAARD

EM. JACQMAINLAAN 127

1000 BRUSSEL